

# SEMMANARI CONSTITUCIONAL, POLITIC Y MERCANTIL

## DE MALLORCA.

del Disátte 20 de Janér de 1821.

### CONSTITUCIÓN ESPAÑOLA.

**Art. 10. —** *El territòri espanyòl compren en la Península, ab las suas posesions y islas adjacents, Aragó, Astúrizs, Castilla la vèya, Castilla la nòva, Cataluña, Córdoba, Extremadura, Galicia, Granada, Jaen, León, Molina, Murcia, Navarra, Provincias Vascongadas, Sevilla y València, las Islas Balears, y las Canarias, ab las demes posesions d' Africa. En l' Amèrica Septentrional, Nòva España, la nòva Galícia, y Península de Yucatán, Goatemala, Provincias intèrnas d' Orient, Provincias intèrnas d' Occident, Isla de Cuba, las dos Floridas, la part espanyòla de la Isla de Santo Domingo, y la Isla de Pòrt-ric, ab las demes adjacents á estas, y al Continent en un y altre mar. En l' Amèrica Meridional, la nòva Granada, Venezuela, el Perú, Xile, Provincias d' el Riu de la Plata, y totas las islas adjacents en el mar Pacific, y en el Atlántic. En l' Asia las Islas Filipinas, y las qui dependexen d' el seu Govèrn.*

Aquest article enuméra las posesions espanyòlas en las quatre parts d' el mon. Un Impèri tant dilatad y tan gran ha donad prèu en aquell dicho cèrt y comú que 'n los dominis d' España may se pòn el sòl.

Un Impèri ó Reyne tant estés deu éridar l' atenció y cuidado d' el Govèrn per rejir-lo ab sabiduría, y conservar-lo bax d' el sistema Constitucional, acòmodant-lo ab prudència y oportunitad á los divèrsos uzos, costums, climas, caracter, idiomas, y demes qualidades peculiars de la jent qui l' habita. No sia còza que mos succeiesca còm á los Romans cuyo Impèri va caure abrumad bax d' el pes de los seus dilatads límites.

Las provincias de que fa menció aquest article ocupan desde llevant á ponent, encare que interpol·ladament, el glébo terrà-

queo. Las Islas Filipinas son las mas orientales. El centro d' aquestas Islas está ocupad per uns hòmens selvajes negres y nerviosos, y la dulsura d' el sistema Constitucional los ferá en b' el temps Españòls, puis son molt dòcils. Ell atreuré á la nòstra nació los Chinos qui comercián en aquellas Islas, qui còm diu el savi Antillon: *Ab alguna protecció facilment s'establirian allá fins en el número de cent mil Chinos fojint de la tiranía de los seus mandarins.*

La població española qu'hey-ha en las Filipinas es un milló y mix de personas, y el seu terreno tant fértil que cada aña si fan deu collitas de seda. El cotó, el tebac, las cañas de sacra y el café nexen aduc per mix de los camins; y qualsevòl fruit millora en sembrarló allá.

Las Californias son las posesions mas occidentals españolas, y el sen unic producte es la pesca de pérlass.

Las principals Ciutads intermèdiis son Madrid, capital de la nació, situada en Castilla la nòva, residència de los Reis, de las Corts, y de mes Tribunals suprèmos; y l' habitan cent xexanta vuit mil personas. México, capital de la nòva España, y conté cent xexanta mil habitants.

Antes de la Constitució el Rey s' anomenava Rey de distintas porcions d' aquesta nació, y ab molta propiedad, porque cada una tenia unas lleis distintas, y moltes vegadas contrarias, y may hey podía haver aquella unió entre tots los subdits d' un mateix Monarca, ni aquella armonía necesaria entre aquest y aquells per conservar estrets los vinculos de la sociedad.

La Constitució el constitueix Rey de las Españas, porque no dona sino uns mateis drets á tots, no los impoza sino unas mateixas obligacions, ni los concedex sino unas mateixas gracias.

Sols la Constitució ferá jermans y unirá còm á tals á los habitants de las Filipinas, de las Canarias, de l' España Europea, y de l' Americana, y sols ella conservarà á tanta gent qui compón la nació Española, cuyo número es de vint y cinc millons, en quietud, en l' unió, en pae, en jermendad, en seguretat, y en b' abundancia.

*El Cabrer de Lloze, el Pastor de Solieric, el Doctó Pere d' Alaró, y el Pastor d' Ayamans.*

*Cabrer.*

Doctó Pere, no parlém de frases, mostraumos de sembrar tebac y totòm vos alabarà, vos ja digueren disante pasad que 'l asunto de fràses era jels y que no vos sería molt facil agradar á totòm, vos sabeu a' endevinar, ja 'n y ha qui diven que vos sou un frarér

malald, altres que sou herejje y que los feis se perruca en capa de bôn home; ademes de que vos en parlar de freres côm que no vos se sapigued dexar, y disatte vax fer curt per cauza d'ells, no vax cobrar cap creu, côm ha de ser; el pagar es côm el morit qui may cau bé. Y axi dexau enar los freres. Ells no pagan la salíva. Un frare, una mônja, un mal veynad, una dôna raonéra y moltras ninas pôsen en consêrt á un hôme. Y per lo matex fora freres, pac qui deu, y visca 'l Rey y la Constitució.

*Pastor.*

Si frisas veten, si no vòls sentir parlar de freres repat las oreyas, nozultres havem de fer lo que vòl el Doctó Pere y si no t'agrada nò 'a menjas. Mòy surts en lloc y sempre has de ser el primer que has de xerrar. No se côm no coneis q' ets aze; en tornar bedar barras et pegaré una trompada. . . .

*Cabrer.*

Tu decóp pegas; si jo som aze tu ets un mal sofrid. . . .

*Doctó Pere.*

Cabrer mes paciència, y tu Pastor mes prudència, vamos á parlar de freres, y á acabar l'asunto que disatte dexírem al ayre, pôc hey impôrta que xerran, si tenen res que di los qui no gustan de lo que vax dir que vengan á dirmo cara á cara y si 'n fan veure que vax errad confisaré el men error, puís vos asegúr que nigrú mes têca ni mes lort que jô, en defensar el seu dictamen si no 'n fan veurer al contrari, com niga mes facil ni mes flux en mudar de pensament si 'n convensan. Vos vax dir que parlava lo que sentia interiorment en conciência, y no vòldría cèllir en prèmi de la mfa ingenuidad la sátira y la crítica d'alguns gènis pôc reflectius qui motejjan de preocupads á tots los qui no aplaudexen los seus estravios; ó d'alguns inconsiderads qui tenen per impíos á tots los qui no son d'el seu módo de pensar. Noy 'y ha cap institució humana (com va dir el Pastor d'Ayamans) qui no dex conexas la debilitad de la ma flaca qui la forni, y el rástro de las pasions qui sempre acompaña á los qui entran en ella. Dins breu temps refreda 'l fervor de los primers fundadors, coménsa á ferse pôc nas d'algunas lleis al paroxer frivolas, y á pôc á pôc intensiblement arriba á no ferse 's cruol de l'infracció de las graves. Los establiments per forts que sían arriben á decaurer si de temps en temps no se renòvan d'el matex módo qu'arriban á arruinar los edificis qui de temps en temps no s'adiben. ¡Ojala que las mfas paraulas col locasen á los Regulars en la clase que deven ocupar en una Monarquía Claustral.

Jô mir ab dolor que se los desjijeta sensa conexas los, ó só los remunta sensa examinarlos. Mòna preocupads qui corren fins á los estremos, teminos uns per inútils y aduc perjudicials, y te-

nintlos altres per tants bñs que los identifícan ab la Religió. ¡Debilidad de la raó humana qui dexa'l cami d'el mèdi terme unic qui conduex á la varítad! No vól dir exó que jo acèrt, vól dir però que lo procur.

Forsadament s'ha de concedir que los Regulars han fet moltíssims de favors y beneficis á la Nació y á tota la Cristiandad; però 'l matex temps s'ha de confesar q' á proporció q' es son apartats d'el cami que los señalaran los seus fundadors son caiguds en un desprèci increíble:

*Cabrer.*

Are m'agradau, que los fassen torná en aquest cami, ¿perque no han de fer lo que diu el seu fundador?

*Doctó Pere.*

¿Quina justicia serfa ferlos observar unas Lleis q' ells no han fet vót d'adimplir? La sua reforma solament ha de consistir en anular aquellas còzas qui sían incompatíbbles ab la prosperidad de la Nació, y encare si no los acomóda no los pòden violentar, perqu' ells no si son obligads, y per exó es que la Nació ferá titol á los frares qui voldrán secularizarse. Deya puis jo que son caiguds en un desprèci increíble. *Aquests abres antics* deya un Religios eloquent á los ultims d'el sigle pasad, *aquests abres antics* qui altre temps cubrian ab la sua ombra majestuoza tota l' Euròpa Cristiana, se tròban el dia de vuy, mustiis, mix arrancads, y secas y esquexadas las suas ramas ton robustas. Sensa fòrsa per rezistir á los vents dezencadanads qui los fèran, miran ja devòre la sua sòca la destrál qui los ha de teyar. Tot mos amenása, mos perseguex, y mos alarma. Oprimids de dolor, despadasads per l' inquietud, consternads, trists, y may segurs. . . . Tal vegada no mos quedan sino alguns moments d' ezzistència. Cuda dia pòd ser el destinad á una sentència de proscripció. Cada dir estan tremolant de sentir la veu fatal qui mos diga: Ja no ezzistiú. . . la tènra. . . la sociedad. . . ja vos repròva. . . ja no vos conex. Y cuant los Govèrns preparan los ánimos á la nòstra ruina, afectant publicar la nòstra inutilidad, cuant el seu desprèci provòca'l de los individuos, cuant la sua aversió produex el òdi public, carregads d' opròbis, plens de disgusts, sensa consideració, sensa confiança, reduids á avergonñirmos de nozaltres matexos, espozads al insulto d' el ultim y mes despreciabbe de los homens. . . . No se si mos seria mes honrrós fer esfòusos per atrèurer sobre nozaltres matexos la sentència de proscripció, ó fer vòts per retardarla.

Axi dezaogava 'l seu dolor y esplayava 'l seu còr en el seno de los seus jermans un Religios francés qui ja sentía sonar demunt el seu cap la revolució terrible qui comensá reformant abuzos, y acabá desconexent el Ser Suprèmo; però ni'l nòstro Govèrn se

compón d' ímpíos , ni los Españóls son Francezos.

El Govèrn españóel no ha correjgit en el decret de que férem menció disatte pasad , sino aquellas cozas qui son estadas incompatibbles ab el ben estar de la nació. Los españóls han jurad seguir la Religió Católica , Apostólica , Romana , y no desconexen un de los seus mes brillants adornos. Las instituciones Regulars son estadas sempre útils , y ningun home de judici qui ezzamina el seu origen podrá negar lo que concedex el matex Maquiabelo , y lo que l' esperiència mos ha demostrad en la pèsta cruèl de Son Servera y Artá ; Quants de Religiozos donaren la vida en mans de la caridad , imitant al Vicari perpetuo d' esta última Vila , cuyos nòms trasmitira la gratitud de sigle 'n sigle !

Tots los sigles qui han conegud las ordes Regulars en l' España han vist l' atenció ab que s' ha cuidad de la sua reforma ; y per no develiar fins en el temps de los Godos tant amantes de la verdadera disciplina Regular com manifestan los seus tant celebres concilis tant olvidads , per nozaltres , feré memòria solament de lo pasad en los temps ultims , lo cual bastará per fer conexas qu' el Govèrn no escedex las suas facultads cuant reforma los Regulars.

*Pastor d' Ayamans.*

Doctó Pere , trôp jô una falta en el decret d' el dia primer d' Octubre sobre aquesta reforma. Diu que per are no se pòden fundar nòus convents , vestir , ni profesar los novicis , podria determinar l' edad que se dega haver de tenir per profesar cuant las Corts tengan á be concedir permís. Jô crec que vos seréu d' el meu módo de pensar , si vos dic que trôp que profesan máse jôves. Per prenda ordes sacres los capellans han de tenir vint y un aïis cumplids ; y dexterán profesar , y permetrán se lligan ab vots irrevocabbles uns al- lôt pusés qui 'ncare no saben lligarse los calsons ? Per aquí trôp jó qu' havian de comensar las Corts ; d' aquí ve tot el mal ; puis si no profesavan tant prest no 'y heuria tants de frares , no s' en tencurian tants ; pero almenos tots serian bons.

No 's una llastima veurer un al- lôt qui , porque no 's el major de caze seva , los seus Pares tot lo dia li sucen los aïs : *Serás fraret , saps que menjerás de be , no ferás feyne* , y de côm comensa á parlotejjar fins que te setze aïis no sent altre còze sino *fraret fraret* ; desde petit li fan dir *si* , sensa reflexionar lo que diu , el vesten frare , y ell tot ple de contento pensant lograr tot el mon , se dexa parlar el clotèll , queda tos , y no se 'n tem fins qu' ha obèrts los uis al cap de tres ó quatre aïis qui veu se taparotada qu' ha feta sensa havari abric per remediárla.

*Doctó Pere.*

Per are las Corts han proibid el profesar , cuant tengan per acertad alsar aquest entredit , ja ferán lo que troberán mes convenient.

La potestad Legislativa déu opozarse á cuant repugn al be y prosperidad d' el Reyne, y si los vóts religiosos fets antes de l' edad en que conega 'i qui los fa, lo que va á fer. repugna al ben estar de la nació, pól impedirlos el poder Legislatiu qui son las Corts. Si per altre part el número de los vovents crex molt, rezultan males incalculabbles á la sociedad y á la Religión; y nigrá negará á la potestad Legislativa el dret, y aduc l' obligació de pozar un dique en aquests mals.

Conec molt be que 's convenient al hôme avezarse á dur el jou desde la juventud, y q' una felis innoxencia junta ab ocupacions y oracions no interrompadas y los ezemples de virtud formiran á tants de Mônjos y Regulars cóm admiran en las historias Egleziasticas. Però aquell era un altre temps. Supozem are á un jove qui surt de la sua casa despues d' haver saludad apenas los principis de la gramatica latina, y qui sentint en el seu còr algun fervor, ó per fojir de la feyna pren el habit á los quinze ańis d' edad: Un ańi de novici en que casi no te comunicació ab ningú d' el Mon, en que apren especulativament las Reggias d' el Convent, en que mil ocupacions el duan distrê; ¿basta per provar las suus fôrças, y ferli conixer el gran pes que tres vóts solemnes y irrevocables van á pozar demunt ell? ¡Ay! y aduc supozant una vocació verdadera, son diaris continuos, y gravissims los obstáculos. ¡El hôme es tant débíl!... La sua voluntat tan mud-disa, tan volublé! en fin, ¡el seu còr tant inclinad en el mal!... Se me dirá que per exó se conté ab la gracia. Está be; però aquesta gracia se dona á tots? se dona tots los moments? La fònt está sempre obêrta, si; però no sempre 'l hôme se trôba ab disposició de rebra las suas aguas saludabbles. La tibieza y la frialdad rompr el conducte; y una vegada rompu, se verifica lo que deya Sant Agustí, *qu' axi còn no havia vists hòmens millòrs que los qui havian aprofitad dins los Monastirs, axi tampòc de pijjors que los qui dins ells s' eran fets dolents.*

¿Y eueurem que tant de número de Regulars entren em b' una vocació verdadera, y que se lligan irrevocablement ab conezement perfit del sex que se carregan? No devenlo supozar el Govèrn antes be deguent supozar lo contrari; ¿ha de permetrer que los Convents sien el sumidero de la juventud que necesita la Nació per atender á los seus devers? y aduc mes que se inutilizen los joves en una reconsiderada y ténrra edad per tornar en el sigle? És incontestable 'l dret y el dever. ¿Cóm que podrá coartar la voluntad de los seus miembros se dirá? y qui lo dutta? No la coarta en las donacions y testaments, y los proibex fins á cêrta edad? Puis porque 'i Govèrn no la podrá señalar á la profesió Religioza.

Jó se molt be qu' aquest punt se ventilá en el Concili de Tren-

to, en el qual las reflexions de los Regulars qui tanta part tengueren en ell, feren que se ficsés la profesió á los setze años. Dos siglos però qu' han media han fet conèxer qu' encare 'n necessari allargar el temps de la provació, y dilatar el de la profesió. Perque; ¿quina presa dona aquesta á un jove qui observa ja los censeis Evanjèlics? Quina necesidad te de fer vòs perpècos? No pòd renovarlos tots los años fins que s'ordèa de Sacerdot el es cild en aquest alt y angust Ministèri? Y será menor el seu mèrit á los uis de Deu en aquest cas? Antes be será major puis pogué dexar de cumplirlos y no lo fe. Se dirá perventura que quant seria pujad y educad, tal vegada dixería la orde, y aquesto quedaría burlada; ¿Y que fa exò? Jo lo vuy donar de barato. Si la educació es estada hòna, litterària, y Religioza; ¿no tendria molt que agrair en aquesta Orde la sociedad, en aquí donaria un hòne instruid y virtuós?

*Cabrer.*

Ell no acabareu may. El pastor d'Ayamans vos ha jirada l'aygua còm enaveu á fer menció de los temps últims en que s'ha procurad la reforma de los frares. Y el Pastor de Solleria qui's tant pronte á ferme amenasas d'atupar si coica vegada pregunt alguna coza; no ha badad berras quant vos ha interrompid el Pastor d'Ayamans. Sabeu porque? porque aquest li goza y ha tengud pò que no li ventás la mosca.

*D. J. Pere.*

Los Reis Catòlics donáran comisió per la reforma de los Regulars en 'l año 1475 al Cardenal Cisneros, el qual subdelegá Religiozos y Prelads dóctes, y se veyen efectos maravillosos. cõn se pòd veure 'n varias cédulas especialmente en las de los años 1478 y 1494.

La mateixa reforma procuró el Rey D. Felip II. còm se pòt veurer en Salazar de Mendoza libbre 4, capítol 4 d'el origen de las Dignidades de Castilla. desde Felip II. se son reformadas varias vòltas las orde Regulars; però 'sprecís confesar que del módo que's son fetas són estadas mes un mal qu'un be. En lloc de reduir los Religiozos, y llevarlos la preponderancia se va permetre á los qui tenian mes zel formar y fundar convents separads y ordes distintas qu' admetèren los Reis y aprováran los Papas. En b'exò cresqué el numero de convents, y per consequent el de mendicants. Però, tots han d'caigot, pués si se comparen el día de vuy los reformads ab los no reformads si trberá molt poca diferencia. Y de tot lo que he dit se inferex que la Potestad Legislativa pòd y deu procurar la reforma d'aquellas cõzas qui repugnan ab el ben estar d'el Reyne, còm lo ha fet ab el Decret d' primer Octubre. Decret qui res te que desjectar antes be molt qu' alabar. Decret qui fa á los Convents asilos de la virtud, y qui torna á los Regulars los drets d' homens libres, y los restitueix en el seu primitiu esplendor.

| <i>Præus correns de. . . . .</i>     | <i>Palma.</i>          | <i>Inca.</i>           | <i>Sineu.</i>          |
|--------------------------------------|------------------------|------------------------|------------------------|
|                                      | <i>li. s. so. d. s</i> | <i>li. s. so. d. s</i> | <i>li. s. so. d. s</i> |
| Xexa, la barcella. . . . .           | 19 6                   | 16 6                   | 16                     |
| Blat gros. . . . .                   | 18                     | 16                     | 15 6                   |
| Blat manut. . . . .                  | 16                     | 15                     | 15                     |
| Blat forastér. . . . .               | 18                     |                        |                        |
| Ordi. . . . .                        | 8                      | 7                      | 7                      |
| Sivada. . . . .                      | 5                      | 4 4                    | 4                      |
| Favas grosas, l' almut. . . . .      | 2 4                    | 2 2                    | 2                      |
| Favas petites. . . . .               | 2 2                    | 1 10                   | 1 8                    |
| Favas forasteras. . . . .            |                        |                        |                        |
| Mongetas blancas. . . . .            | 4 6                    | 4                      | 4                      |
| Mongetas negras. . . . .             | 4                      | 3 4                    | 3 2                    |
| Siurons. . . . .                     | 4                      | 4                      | 3 10                   |
| Fazols. . . . .                      | 3 8                    | 3 2                    | 3 6                    |
| Guixas. . . . .                      | 2 2                    | 2                      | 1 8                    |
| Mellas, la quartera. . . . .         | 2 16                   | 2 10                   |                        |
| Besó, lo quintá. . . . .             | 9 10                   |                        |                        |
| Garrovas. . . . .                    | 14                     | 16 6                   |                        |
| Formajje novell. . . . .             | 8 10                   | 8                      | 6 13                   |
| Llana. . . . .                       | 15                     | 19                     | 13 10                  |
| Llí. . . . .                         |                        |                        |                        |
| Llí forastér.- . . . .               | 55                     | 60                     |                        |
| Cañom. . . . .                       | 14                     | 16 10                  | 14                     |
| Páya. . . . .                        | 8                      | 6                      |                        |
| Sucre blanc, la lliura. . . . .      | 4 4                    | 5                      |                        |
| Sucre terciat. . . . .               | 3 6                    | 3 8                    | 2 6                    |
| Arrós. . . . .                       | 1 4                    | 1 6                    | 1 4                    |
| Safrá del país, l' unsa. . . . .     | 13                     | 17                     |                        |
| Oli vell, cortá. . . . .             | 1 4                    |                        | 1 5                    |
| Oli novell. . . . .                  | 1                      | 1 1                    | 1 2                    |
| Aigordent anisada, el cortí. . . . . | 3 10                   | 4                      |                        |
| Olivas, l' almut. . . . .            | 2 2                    | 1 6                    | 2 4                    |
| Tosinos de past, la arrova. . . . .  | 2 15                   |                        | 2 7                    |
| Tosinos d' aglá. . . . .             | 2 2                    | 2                      |                        |
| Carbó d' auzina. . . . .             | 4 6                    |                        |                        |
| Carbó de mata. . . . .               | 4                      | 2 8                    |                        |
| Moltó, la lliura. . . . .            | 3 6                    | 8                      | 7                      |
| Bou. . . . .                         | 7                      |                        |                        |
| Carn comuna. . . . .                 | 6                      | 5                      | 4 6                    |